

виховного спрямування; зв'язок змісту текстів із життям, доступність, відповідність віковим особливостям молодшого школяра.

Важливим аспектом успішної реалізації означеної проблеми є процесуальне забезпечення виховної функції підручника (наявність завдань для аналізу емоційної сфери дійових осіб твору, використання індивідуальних та групових форм роботи на уроці, ігрових ситуацій, стимулювання пізнавальних потреб, інтересів тощо).

Отже підручник для початкової школи як модель організації навчально-виховного процесу створює можливості щодо стимулювання творчості вчителя, професійної майстерності та компетентності у ефективному використанні текстів для моделювання стилю спілкування у системах «вчитель-учень», «учень-учень», «учень-батьки» та моделей середовищ життєдіяльності учнів, комплексного використання програмового змісту у виховній роботі.

Список використаних джерел

1. Кодлюк Я. Підручник для початкової школи: теорія і практика / Ярослава Кодлюк. – Тернопіль : Підручники і посібники, 2004. – С. 45-68.
2. Концепція громадянського виховання особистості в умовах розвитку української державності // Дошкільне виховання. – 2003. – № 2. – С. 3-10.
3. Савченко О. Я. Виховний потенціал початкової освіти : посібник / О. Я. Савченко. – К. : Богданова А. М., 2009. – 226 с.
4. Сухомлинська О. В. Духовно-моральне виховання дітей та молоді: загальні тенденції й індивідуальний пошук / О. В. Сухомлинська. – К. : Добро, 2006. – С. 37.
5. Сухомлинська О. В. Концептуальні засади формування духовності особистості на основі християнських моральних цінностей / О. В. Сухомлинська // Шлях освіти. – 2002. – № 4. – С. 13-19.

In a scientific article improve the appropriateness of teaching in textbooks for primary schools educational work with students. The features of the objectives of national education in shaping the personality of the student in the unity of academic and extracurricular activities based on program material.

Key words: educational process, national education, the personality traits of younger pupils, program material in textbooks for primary level education.

УДК 373.3..008(477)

Чередніченко С. В.*

ФОРМУВАННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ КУЛЬТУРИ ДОШКІЛЬНИКІВ ЗАСОБАМИ ДИТЯЧОЇ ЛІТЕРАТУРИ

У статті обґрунтовано вплив дитячої літератури на формування національної культури дітей дошкільного віку.

Ключові слова: дитяча література, національна культура, національне виховання, усна народна творчість.

Процес культурного розвитку особистості на сучасному етапі є однією з основних ліній всебічного виховання дошкільників. Як зазначала С. Русова у праці «Дошкільне виховання»: «Найдорожчий скарб у кожного народу його діти, його молодь, й що свідоміше робиться громадянство, то з більшою вагою ставиться воно до виховання дітей, до забезпечення їх найкращих умов життя» [6, с. 34]. Як кажуть у народі, що ранок є найкращою порою доби, весна – року, а дитинство – життя, і тому від нього великою мірою залежить майбутнє дитини [10, с. 3].

* © Чередніченко С. В., 2012

Основи національної культури та рис характеру закладаються в ранньому дитинстві, тому дошкільний вік є важливим періодом в розвитку дитини. Велику роль у вихованні молодого покоління відіграє дитяча література. Саме твори дитячої літератури супроводжують дитину, починаючи з перших років її життя, відкривають світ прекрасного, що її оточує, знайомлять і пояснюють взаємозв'язок суспільства з природою, людськими взаємовідносинами, знайомлять з історією народу, розширюють знання про національну культуру.

На важливість виховання дітей засобами художнього слова вказували видатні представники педагогічної думки, письменники, громадські діячі С. Васильченко, Л. Глібов, Б. Грінченко, О. Духнович, І Огієнко, С. Русова, Г. Сковорода, В. Сухомлинський, І. Франко, Т. Шевченко та ін..

Аналіз наукової літератури свідчить про посилення уваги науковців та практиків до проблеми використання творів дитячої літератури в роботі з дітьми дошкільного віку: особливості сприймання дітьми художніх творів (О. Запорожець, Д. Ельконін, О. Никифорова); формування національної культури народною казкою (С. Садовенко); виховання звукової культури мовлення дітей засобами фольклору (А. Богущ, О. Трифонова), казка як засіб виховання дітей (С. Бакуліна, С. Литвиненко, Г. Рожкова); вплив казки на соціально-особистісний розвиток дитини (О. Казаннікова) та ін..

Обґрунтувати вплив творів дитячої літератури на формування національної культури дошкільників.

Система дошкільної освіти має забезпечувати прилучення дитини до системи цінностей, культури і традицій українського народу, виховання шанобливого ставлення до його надбань та рідної мови; ознайомлення з культурою народів світу; формування культури міжетнічних та міжособистісних взаємин [4, с.14]. Одним із завдань національної системи дошкільної освіти на сучасному етапі є створення культурного середовища, сприяння становленню в дитини базису особистісної культури, залучення до світу національної та світової культури [4, с. 16].

С. Русова стверджувала, що «...національне виховання є певний ґрунт в справі зміцнення моральних сил дитини і оновлення, відродження душі народу. Кохаючи свою національну культуру, дитина поважатиме і другі нації і цікавитиметься їх життям, так через національне виховання дитина здобуває певний ґрунт задля самостійного розвитку й навчиться шукати і знаходити у вселюдській культурі ті скарби художні, наукові і моральні, які можуть стати їй найріднішими, бо не нав'язані вони їй з боку, а органічно прищеплені до її душі» [6, с. 43].

Отже, національна культура – сукупність загальних і спеціалізованих галузей і здобутків культури певної національної спільноти, вияв специфіки того чи іншого етносу у сфері культурного надбання; відображає особливості національного менталітету, психології, традицій, мистецтва, міжетнічних відносин тощо. Вона є підсумком історичного розвитку нації, виробленням і закріпленням у свідомості етносу рис, притаманних саме цій, а не іншій нації [5, с. 172].

Одним із засобів формування у дітей національної культури є твори дитячої літератури. Видатний педагог В. Сухомлинський вважав, що книжка відіграє велику роль у духовному житті дітей, осягнення емоційних відтінків слова – це передпокій не тільки мистецтва, а й багатого, повноцінного інтелектуального життя [9].

Жанрове розмаїття дитячої літератури у загальних рисах відтворює картини її становлення і розвитку, це «Усна народна творчість», «Давня українська дитяча література» тощо [10]. Також твори тих митців які працювали на «... теренах утвердження українського слова, національних традицій...», це В. Лебедова, К. Гриневиц, Г. Григоренко, О. Пчілка та ін. [2].

Світ фарб і звуків оточує дитину. Навчити дітей бачити, відчувати їх красоту – значить зробити багатою духовно, щасливою. Малі поетичні форми народного мистецтва впливають на моральну культуру дітей пробуджують в дитини почуття симпатії, любові до людей, до всього живого, інтерес та повагу до праці [3].

Усна народна творчість (часто використовується термін «фольклор») узагальнює багатовіковий людський досвід, є носієм і втіленням народної мудрості, народного світогляду, в ній

відбивається національна психологія та національна свідомість народу. Вона бере витoki з народних традицій, своїми коренями сягає в давнє минуле та забезпечує нерозривний взаємозв'язок між минулим і сучасним [1]. Знайомлячи дітей з різними жанрами народної творчості (забавлянки, утішки, приказки, промовки, прислів'я, загадки, примети тощо), знайомимо з національною культурою народу. Але більшість науковців, у вихованні дітей засобами дитячої літератури, перевагу надають казкам.

З дивним педагогічним талантом веде народ дитину від просих ігрових забавлянок, утішок до складних поетичними образами казок [3]. На думку С. Русової, казка стала одним з найкращих засобів щоб навчатися історії, географії (особливо в її етнографічній частині) тощо [6, с. 115].

Справді, український народ володіє великим духовним багатством і творчим потенціалом, прагненням до життя і діяльності. Саме системі освіти в Україні, через національну спрямованість навчально-виховного процесу належить сформувати у нового покоління українців національну самосвідомість, кращі якості національного патріотизму, культуру спілкування, мовну культуру. Особлива мова дитячого фольклору, казок несе в собі багатий світ почуттів, переживань, настроїв, думок людини, відбиває моральні ідеали, народну мудрість і є духовною пам'яттю культури нашого народу[8].

Високо оцінювали виховне значення казки О. Потебня, О. Пчілка, В. Сухомлинський, С. Русова, К. Ушинський, І. Франко та ін..

Казка – дитині вона така приємна, така близька. Чаруючи красою своєю, казка прихляє дитину до співчуття усім тим людям, звірам, які так мов би живі в ній виступають. Малі діти захоплюються ще більш словами, слова їх бавлять, панують над їх думкою, їм добре читати оповідання з постійно повторюваними словами, ці повторювані слова самі лізуть в дитячу головоньку і зостаються там надовго, вони — ці крилаті, музичні слова, які ще іноді в деяких казках навіть співаються. Звісно, одними казками обмежити свій репертуар не повинна жодна оповідачка: він має бути різноманітним. Один день вона прочитає казку, на другий — вже художнє оповідання з правдивого життя дітей або звірів; то візьме напівказкове, наукове оповідання з життя природи, з якого дитина довідується в гарному словесному малюнкові, як вітер підхоплює на рослинах легеньке насіння і розносить його ген по степах, і т. ін.; може розказати щось звичайне, юмористичне, щоб діти щиро посміялися; задля старших придатні історичні оповідання, які підготовлюють до розуміння героїчних подій, виховують любов до рідного краю. В усіх цих темах бажано більш усього користуватися народною літературою: казками, піснями, старовинними оповіданнями, поемами, легендами, історичними піснями [6, с.112].

В. Сухомлинський, говорячи про казку, наголошує на тому, що вона невіддільна від краси, сприяє розвитку естетичних почуттів, без яких неможливе благородство душі, щира чуйність до людського нещастя, горя, страждань. Завдяки казці дитина пізнає світ не тільки розумом, а й серцем. І не тільки пізнає, а й відгукується на події і явища навколишнього світу, виявляє своє ставлення до добра і зла. З казки дитина бере перші уявлення про справедливість і несправедливість. Початковий етап ідейного виховання теж відбувається за допомогою казки. Казка – благодатне джерело виховання любові до Батьківщини, яке нічим не можна замінити. вона виховує любов до рідної землі вже тому, що вона – творіння народу [9, с. 177].

На думку С. Садовенко, українські народні казки спонукають малят внутрішньо співчувати їх героям, у результаті чого у дитини виховується уявлення про людей, предмети явища навколишнього світу і, що найголовніше – нове емоційне ставлення до них. Казка – це не сентенція і не ідеологічна директива. Закладений у сюжеті натяк сприймається кожною особистістю індивідуально, актуалізує особистісне трактування змісту казки, стимулює індивідуальне його сприйняття і спонукає до власної творчості [7].

За мотивами українського народного фольклору Л. Глібов створив для дітей цикл віршів, які нагадують народну календарно-обрядову поезію. Л. Щоголів у своїх творах яскраво відобразив народні пісні, казки, повір'я, сімейно-побутову культуру українського народу. У творчій

спадщині Ю. Федьковича, С. Воробкевича, Л. Українки та ін.. представлено твори для дітей які сприяють вихованню любові до сім'ї, батьків, рідного краю [1].

Отже, дитяча література суттєво впливає на формування національної культури дітей дошкільного віку. Правильний підбір творів різних жанрів дитячої літератури та доцільність добору певних методичних прийомів мають позитивний вплив на культурний розвиток дошкільників. Одним із основних засобів у національному вихованні і культурному розвитку дітей, попри сказане вище, залишаються твори дитячої літератури.

Список використаних джерел

1. Богуш А.М. Українське народознавство в дошкільному закладі: [навч. посіб]– 2-ге вид., переробл. і допов./ А.М. Богуш, Н.В. Лисенко – К. : Вища шк., 2002. – 407 с.
2. Дитяча література. Хрестоматія. Маловідомі твори українських письменників II половини XIX – I половини XX ст.. [навчальний посібник] / [упорядник Н.І. Богданець-Білокаленко]. – К.: Видавничий дім «Слово», 20-6. – 256 с.
3. Елисеєва Л.Н. Хрестоматія для маленьких. 4-е изд., перераб. и доп. / Л.Н. Елисеєва. – М. : Просвещение, 1982 – 431 с.
4. Коментар до Базового компонента дошкільної освіти в Україні: Наук.-метод. посіб. / Наук. ред. О.Л. Кононко – К. : Ред. журн. «Дошкільне виховання», 2003. – 243 с.
5. Корінний М.М. Короткий енциклопедичний словник з культури/ М.М. Корінний, В.Ф. Шевченко – К.: Україна, 2003. – 384 с.
6. Русова С.Ф. Вибрані педагогічні твори / [упоряд., передмова, коментарі, іменний та бібліографічний покажчики О.В. Проскура]. – К. : Освіта, 1996. – 304 с.
7. Садовенко С.М. Світ фольклору: Український дитячий музичний фольклор як засіб формування музичних здібностей дітей дошкільного віку. Науково-методичний посібник / С.М. Садовенко. – К.: КТ «Київська нотна фабрика», 2007. – 332 с.
8. Садовенко С.М. Формування національної культури особистості народною казкою// IX Культурологічні читання пам'яті Володимира Подкопаєва «Концептуальні проблеми розвитку української культури у світі підготовки і проведення 2012 як року культури та відродження музеїв в Україні»: збірник матеріалів Міжнародної науково-практичної конференції (том 1), Київ, 2-3 червня 2011р. – К. : НАКККІМ, 2011 – 252с.
9. Сухомлинський В.О. Вибрані твори: в 5 т. / Василь Олександрович Сухомлинський. – Київ: Видавництво «Радянська школа», 1977 – Т.3 : Серце віддаю дітям. Народження громадянина. Листи до сина. – 670 с.
10. Українська дитяча література : антологія / [вступна ст. та упорядкув. К.П. Козачок]. К. : Вища шк., 2002 – 519 с.

In the article the influence of children's literature on the formation of a national culture of preschool children.

Key words: *children's literature, national culture, national education, Folklore.*